

חלוקת ארץ ישראל לעתיד לבוא *

א. כבא בתרא דף קכב, א: "ועוד תביא עתידה א"י שתחלק ל"ג שבטים". וכתב הרשב"ם, "כלומר ל"ג חלקים שוים ולקמן מפרש מאי גיהו אותו חלק דטפי אותם, דאי משום לוי דנקיט נחלה כשאר שבטים כדכתיב התם שער לוי אחד, הא מנשה ואפרים נמי לא יטלו אלא חלק אחד כדכתיב התם שער יוסף אחד, נמצאו י"ב שבטים נוטלים י"ב חלקים והי"ג לנשיא כדלקמן".

ובמג"ח ת"ח הביא שהרמב"ם חולק על הרשב"ם וציין למ"ש הרמב"ם בפ"ח מהלכות רוצח שבימי המשיח מוסיפים שלוש ערי מקלט בערי הקניזי והקדמוני שנכרת לא"א ברית ועדיין לא נכבשו, וע"ז נכתב הפסוק כי ירחיב וכו'. וכתב שערי המקלט שמוסיפים בימי המשיח הכל ללוויים, והביא מש"כ בספרי קרח ע"פ אמרתי לא יהיה להם נחלה' — 'לרבות קניזי וקדמוני'. הרי מפורש שגם לעת"ל בקניזי וקדמוני שיחלקו לא יטלו הלוויים חלק. וזה סתירה למה שכתוב בגמ' כאן לפי הרשב"ם. וכתב המג"ח שהספרי חולק על הבבלי והר"מ כנראה פוסק כספרי אבל קשה על הבבלי כיון שיש כאן לאו מפורש בתורה איך נעקר הלאו לימות המשיח, הא אין נביא רשאי לחדש דבר נגד התורה. ובמנחות מ"ה הביאו פסוקים מיחזקאל שאינם כפי שכתוב בתורה והגמ' אמרה שזו הוראת שעה. ופה אי"ז הוראת שעה, שהרי אם יתחו לעולם ישאר בידם, ונמצא הלאו נעקר.

ומעצם הפסוק כי ירחיב וכו', לא קשה לדברי הרשב"ם, כי בפסוק רק מוזכר שיהיו ערי מקלט אבל לא מוזכר שהלוויים יטלו את ערי המקלט. והרשב"ם יוכל לחלוק על הר"מ במש"כ שיתנו אותם ללוויים, או שהרשב"ם יסבור שאפילו כשלוויים נוטלים חלק בארץ ככל השבטים, אבל אי"ז מונע לומר שנוסף על כך יטלו הלוויים גם את ערי המקלט. אבל עיקר קושי המג"ח היא, איך עוקרים לאו לעת"ל ? והנה בגמ' אין הכרח לומר כפרשב"ם ולומר שנחלקו הבבלי והספרי. שכל הכרח הרשב"ם הוא מדכתיב שער לוי אחד והרשב"ם מפרש שקאי על חלוקה, אבל בשטמ"ק בשם הר"ן משיג על הרשב"ם ומפרש שער לוי אחד היינו שיהיה שער בירושלים ע"ש לוי, אבל אין הכוונה שיקח חלק לחוד.

והרמב"ם בפ"י מהלכות שמיטה ויובל ה"י כתב: "כל שבט לוי מוזהרין שלא ינחלו בארץ כנען וכן הן מוזהרים שלא יטלו חלק בביוז בשעה שכובשים את הערים

* מתוך שיעור בשיבת "מרכז הרב". נכתב ע"י אחד השומעים. קיץ תשל"ה.

שנאמר לא יהיה לכהנים הלויים כל שבט לוי חלק ונחלה עם ישראל חלק בביוזה ונחלה בארץ, וכן הוא אומר בארצם לא תנחל, וחלק לא יהיה לך בתוכם — בביוזה. ובן לוי כהן שנטל חלק בביוזה לוקה, ואם נטל נחלה בארץ מעבירין אותו ממנו. ובהלכה י"א: "יראה לי שאין הדברים אמורים אלא בארץ שנכרתה עליה ברית לאברהם ליצחק וליעקב, וירשוה בניהם ונתחלקה להם. אבל שאר כל הארצות שכובש מלך ממלכי ישראל הרי הכהנים והלויים באותם הארצות ובביותן ככל ישראל". והראב"ד השיג עליו: "א"א א"כ לא יטלו בהם תרו"מ כי הם היו תחת חלק בארץ והרי בביות מדין לא נטלו חלק בישראל אלא בתרומה ובמצות יוצר הכל יתברך".

ומדברי הרמב"ם נשמע שקני קניזי וקדמוני שעליהם נכרתה ברית, שבט לוי לא יטול לע"ל בהם חלק, וזהו דלא כרשב"ם דס"ל שלעת"ל אין בכלל איסור על שבט לוי ולהר"מ יש חילוק בסוגי הארצות. והמשל"מ הביא שם בשם הסמ"ג סס"ל שלעת"ל הלויים יטלו חלק בארץ. וחולק בזה על הרמב"ם וסובר כשיטת הרשב"ם. ודברי הסמ"ג קשים בתרת, א. מהספרי שכתוב שם שבקני קניזי וקדמוני ג"כ לא יטלו חלק ושם הרי מדובר בחלוקה לעת"ל. ב. אם יש לאו כיצד יחזקאל הנביא יכול לבטל לאו. והנה לרשב"ם י"ל או דס"ל שאין זה בכלל לאו, או שווה לאו שאינו נוהג לדורות כמו לאו של אל תצר את מואב שנחלקו הר"מ והרמב"ן האם נכלל במגין הלאוין, ולר"מ אינו נמנה במגין הלאוין דאי"ז אלא לאותו דור. אבל לסמ"ג שמנה את הלאו של שבט לוי, קשה כנ"ל.

ב. המשל"מ בפרשת דרכים הביא את הסוגיא לעיל נו, ב "אמר שמואל כל שהראהו הקב"ה למשה חייב במעשרות לאפוקי קיני קניזי וקדמוני". וכתב שם הרשב"ם שלעת"ל לא יתחייבו שם בתרו"מ. וכתב בפרשת דרכים לפרש לפי מש"כ כאן הראב"ד שאם הלוי נוטל חלק ונחלה אין שם תרו"מ. והרשב"ם סובר שקיני קניזי וקדמוני יטלו בהם לויים לעת"ל חלק, לכן אינם נוטלים שם תרו"מ. והקשה א"כ לרשב"ם שלעת"ל בכל א"י יטלו הלויים נחלה א"כ בכל א"י לא יטלו תרו"מ, ותירץ דקדושה ראשונה לא פקעה, וכיון שפעם כבר נתחייב בתרו"מ, מה שכבר נתחייב פעם תו לא פקע, משא"כ בקיני קניזי וקדמוני שרק לעת"ל יכבשו, ומכיון שהלויים יטלו במ נחלה לא יתחייבו בתרו"מ. ופירושו המשל"מ לא יתכן לשיטת הרמב"ם והראב"ד, שהרי לר"מ חיוב תרו"מ לא תלוי בנטילת נחלה. ולפי הראב"ד בשום מקום הלוי לא נוטל נחלה, ופירושו הוא רק לפי הרשב"ם. והמשל"מ מצרף את שיטת הרשב"ם כאן עם שיטתו שלעת"ל לוי נוטל חלק.

והנה הרמב"ם בהל' תרומות פ"א ה"ב: "א"י האמורה בכ"מ לגבי תרו"מ היא בארצות שכיבוש מלך ישראל או נביא מדעת רוב ישראל, וסוריא לא קידשה מפני שהיתה כיבוש יחיד, והמקור לכך בספרי עה"פ כל מקום אשר תדרוך כף רגלכם. והנה מהספרי קשה על דברי שמואל לעיל — דף נו, ב לפרשב"ם, דאם כל חו"ל שנכבשה חייבת בתרו"מ ה"נ יתחייבו קיני קניזי וקדמוני, ודין זה של הספרי מובא בכ"מ שמפורש

סוריא פטורה ממעשרות בגלל שהיתה כיבוש יחיד, אבל אילו היתה כיבוש רבים היה חייב. ולפי הרשב"ם, קשה על דינו של שמואל לא רק מהספרי אלא גם מהבבלי. ועו"ק שהמשל"מ כאן ובפר"ד שם כתב שא"א לפרש בכונת הראב"ד שמקשה, אם הלוויים יטלו חלק בארץ צריך שלא יהיה טבל כלל, שאי"ז קושיה, כי דין הפרשת תרו"מ הוא ענין לחוד ולכן יש טבל וחיוב הפרשה, וקושייתו רק על הנתינה ללוויים, שכיון שלוקחים נחלה ככל ישראל למה יטלו מעשר, אבל להפריש ודאי חייבים. אבל א"כ קשה להסברו הנ"ל בגמ' דמש"כ דעל כל א"י לא קשה למה יש חיוב לעת"ל בתרו"מ, משום שנתקדש כבר לא פקע גם אם הלוויים נוטלים נחלה. אבל זה שייך לומר על קדושת הארץ לגבי חיוב הפרשת תרו"מ שאם כבר נתחייבו לא פקע הקדושה לכך, אבל לגבי הנתינה אם יתנו ללוויים או לא, מה שייך לומר שלא יפקע. דעל קדושה שייך לומר שלא פקעה בכדי, וע"כ חייבים להפריש. אבל למי לתת את מה שהפרישו, א"א לומר כיון שהפעם נתנו להם ימשיכו תמיד לתת להם גם כשיש להם נחלה עם כל ישראל. ומשו"ז מן הדין לא לתת להם תרו"מ, אם כל דין הנתינה ללוויים תלוי בזה שאין להם נחלת קרקע בארץ.

עוד צ"ב מש"כ הרשב"ם ב' פרושים בדין שמואל. א. שלעת"ל בקיני וכו' לא חייב במעשר; ב. כשכבשו ישראל אחר מות יהושע, פטורים שם ממעשר. ולפי הפירוש השני של הרשב"ם אין מקום לפירוש הפר"ד, שהרי שמואל לא מדבר על לעת"ל. ואחרי יהושע לא נטלו הלוויים חלק, וגם פשט דברי הרשב"ם משמע שהעיקר הוא משום שהשבועה לאבותינו לא היה על כך. שכך כתב: זאת למעוטי אהני שניתוספו לאברהם על השבועה, ולא משום שיש או אין ללוויים חלק. וכן בתוס' ובמאירי משמע שלא דנים על לעת"ל אלא על גבולות א"י. ועיין ברמב"ם ה"ל תרומות פ"א ה"ב דכבוש יחיד הוא לא רק בכיבוש חו"ל אלא כל שבט שכבש לעצמו מקום אפילו מן הארץ שניתנה לאברהם אי"ז כבוש לגבי מצוות, ולכן חלק יהושע כל הארץ לשבטים לפני שנכבשה, עי"ש. ומתוס' ע"ז נראה דחולקים על כך, וי"ל. ואפשר לומר שלזה כיון הרשב"ם שכבשו אחר מות יהושע, ומשמע שיהושע עצמו שכבש הוי כבוש, אבל אחרי מות יהושע כל כיבוש יש לו דין של כיבוש יחיד.

ג. והנה על הקושיא הנ"ל מהש"ס על הרשב"ם, שמהש"ס מוכח שכל מקום בעולם חייב בתרו"מ אם כבשוהו, ומה גרע קיני קניזי וקדמוני מסוריא שאם כיבוש יחיד שמיה כיבוש חייב בתרו"מ, וי"ל שהדין הוא שרק שטח א"י חייב בתרו"מ, אלא שא"י יכולה להתגדל כשכבשו שטחים הסמוכים לה ודינם כדין א"י, וע"כ רק סוריא שסמוכה ויש לה גבול משותף לא"י יכולה להתחייב בתרו"מ, אלו כבשו, אבל ארץ רחוקה מא"י כמו כוריה — או שאינה קדושה או שעכ"פ מתרו"מ היא פטורה. וכה"ג אמר שמואל דקיני-קניזי וקדמוני כמו שאמר ר"ש שם (נו, א) ערדיסקים אסיא ואספוריא שלכאורה אין להם גבול משותף לא"י (עי"ש בתוס') ולא חייב בתרו"מ. וה"ה בקיני וכו' שאין להם גבול משותף ולכן פטורים מתרו"מ, למרות שהובטח לא"א. אבל למ"ד שעיר עמון ומואב צ"ע. וא"ל כיון שזה מעבר לנהר ארנון אי"ז סמוך.

וי"ל עוד שקיני קניזי וקדמוני כיון שאם כבשו אותם זה לא מצד כיבוש כסוריא להגדיל את א"י, אלא מחמת הברית של א"א שלעת"ל יטלו אותם, וי"ל ע"כ אולי של"ש צירוף קיני קניזי וקדמוני כיון שקדושתם מחמת הברית ולא מכח הצירוף. ועי"ן אומר שמואל שאע"פ שהיה בכלל הברית אבל כיון שלא היה בכלל השבועה לא"א פטורים מתרו"מ.

וי"ל עוד לפי הרשב"ם דע"כ ל"א שבכלל כיבוש ארצות חדשות הוי כא"י רק על א"י שקדושתה מחמת כיבוש, דהיינו בקדושה ראשונה של יהושע שהיתה מכח כיבוש, ועי"ן אומרים שכל מה שכובשים מחו"ל בין בכיבוש רבים או כיבוש יחיד למ"ד שמועיל מצטרף לא"י שמקדשה בכיבוש וחייב בתרו"מ. אבל כיון דקימ"ל שקדושה ראשונה קדושה מחמת כיבוש אבל קדושה שנייה לא נתקדשה מחמת כיבוש, וכמ"ש בהר"מ סוף פ"ו מהלכות בית הבחירה. וע"כ ס"ל לרשב"ם של"ש לומר שעכשיו אם כבשו ארץ חדשה שתצטרף לא"י שהיא עצמה לא נתקדשה מכח כיבוש. אבל ללשון אחד ברשב"ם שאפילו מיד אחרי יהושע לא היה מועיל כיבוש, צ"ע.

ולכאורה נראה בסברת הרשב"ם שנראה דשמואל לא סבר כלל דין של כל מה שכובשים ישראל מחו"ל יש לה דין של קדושת א"י לגבי מעשרות כפי האמור בספרי, משום די"ל שזה תלוי במחלוקת של קדושה ראשונה קדושה לעת"ל או לא, שאם קדושה לעת"ל אם כי הכיבוש בטל, ע"כ קדושת א"י לגבי מעשרות אינה תלויה כלל בענין הכיבוש, אלא כך הדין שע"י כניסת ישראל בימי יהושע נתקדשה לעולם, וע"כ י"ל שכל ענין של כיבוש אינו פועל חיוב לגבי מעשרות. ורק לדין שנקטינו בקדושה ראשונה באמת בטלה משום שעם ביטול הכיבוש בטלה הקדושה שבאה ע"י הכיבוש, לדין י"ל שכל מה שכלל ישראל כובש נתקדשה גם לגבי מצוות התלויות בארץ. והרי שמואל ע"כ סובר שקדושה ראשונה קדושה לעת"ל כמו שהכריחו כאן התוס' מעצם הדין של שמואל, וע"כ סובר הרשב"ם שלדידיה אין קדושת א"י לגבי תרו"מ רק מה שנכבש בימי יהושע בלבד. ומש"כ בש"ס שיש קדושה מחודשת ע"י כיבוש חדש זה רק למאי דקי"ל שקדושת יהושע הוא רק מכח הכיבוש, וכנ"ל.

וי"ל שמה שהרשב"ם פירש כן הוא משום קושית התוס', מה זה שנקט שמואל גבולות א"י הן מה שהראה הקב"ה למשה, והרי בפרשת מסעי יש פירוט מפורט יותר, פרשה שלימה של גבולות א"י ולמה נקט רק את שלושת הפסוקים בפרשת ברכה. אמנם כאן יש תוספת אחת על עבר הירדן היינו את הגלעד עד דן שזה לא נזכר בפרשת מסעי, אבל ענין הגבולות מפורטים הרבה בספר יהושע שלשם כך נכתבו לדורות כמפורש בנדרים. וע"כ סובר הרשב"ם שעיקר דברי שמואל הוא שזה גבולות הארץ שהקב"ה נשבע לאברהם כמפורש בקרא שם. וע"כ צ"ל ששבועה זו היא שקובעת לגבי מעשרות דמה שלא נכלל בשבועה זו אינה חייבת במעשרות.

ועיין בתו"כ בהר כי תבוא אל הארץ ממעט עבר הירדן שאינה ארץ המיוחדת יכול משבאו לעמון ומואב ת"ל אשר אני נותן לכם. ועיין בראב"ד ובר"ש משאנץ שעמון ומואב ר"ל חשבון ובנותיה, עי"ש. ונראה הביאור שעמון ומואב הוי בכלל ארץ המיוחדת משום שהיא בכלל הברית של א"א כמו"ש כאן. אלא שהיו מנועים

או מלכבשן משום אל תצור ואל תתגר בם, אבל מה שטהרו בסיחון זה מהני שיפקע מהו הלאו דלא תצור אבל לא הופקע הדין של ארץ המיוחדת, ולכן ס"ד דחלק זה של עמון ומואב מחויב בשביעית קמ"ל שעכ"פ זה לא בכלל אני גותן לכם.

אכן הרי בפסוק מפורש שגם עבה"י הצפוני היה בכלל השבועה דאברהם וכמו"ש לעיל. וצ"ל דכיון שזה היה בשלטון האמורי הוי בכלל השבועה דכל מה ששיך לאמורי נכלל בשבועה, אבל אם לא היו סיחון ועוג נלחמים בישראל לא היה מגיע זמן הכיבוש של חלק זה של האמורי, ועיין רמב"ן חוקת כא, כא.

עכ"פ רואים מהרמב"ם שזה לא לאו כללי על כל א"י שמתקדשת שלוויים לא יטלו חלק. אבל צ"ע בשלמא לר"מ מסתבר שס"ל שעל מקום חדש שאנחנו מקדשים אין איסור ללוויים ליטול חלק. אבל לרשב"ם שמדבר על א"י שכבר נתקדשה וכבר חל דין של לא יהיה לכהנים הלוויים וכו' למה נאמר שלעת"ל יפקע הלאו לסמ"ג ורשב"ם.

ד. והנה ביסוד שיטת הרמב"ם י"ל שני פרושים. י"ל שהאיסור ללוי לקחת הוא דין של שבטים, דשבת לוי יצא מכלל השבטים. וע"כ ס"ל לר"מ שכל הלאו שלוי לא יקח זה רק במקום שבארץ היתה חלוקת שבטים וע"ז אומרים שלוי לא בכלל חלוקה. אבל אם כבשו ארץ חדשה ששם י"ל שאין דין חלוקת שבטים, ומתחלק לפי רצון המלך או דרך אחרת, כיון שלא מחלקים לכל השבטים אלא לאנשים מישראל, למה יגרעו שם הלוויים משאר ישראל, שאם כל ישראל מקבלים חלק כאדם פרטי, גם לוי יוכל לקחת חלק בקרקע לא כאיש שבט אלא כסתם אדם מישראל. ולפי דעת הר"מ י"ל שכל דין חלוקת שבטים הוא בא"י עצמה ולא בשטחים נוספים.

ולפי זה יש לתרץ קושית הראב"ד שהקשה איך יטלו הלוויים תרו"מ כשיקחו לעת"ל נחלה, דיש מקום לקושיה רק כשיש חלוקת שבטים. ע"ז י"ל שלי"ש שיקבלו נחלה וגם יטלו תרו"מ, אבל אם החלוקה אינה בתורת שבט אלא כיהידים, א"כ מה בכך שישנם לוויים שלקחו חלק בקרקע אבל לא כל הלוויים לקחו, ואינם צריכים להפסיד תרו"מ שזיכתה להם תורה, משום שיש לוויים שכן קבלו קרקע.

ולכאורה מוכרחים לומר בראב"ד שדעתו שגם בא"י הנוספת החלוקה היא לשבטים, ולכן הקשה שאם שבט לוי הוא בכלל חלוקת שבטים למה יטול תרו"מ, ויוצא שמחלוקתם היא האם חלוקה בארץ נוספת, היא לשבטים או ליחידים.

ולכאורה ראוי לכך מסוגיו, שבגמ' שאלו חלק י"ג למאן, ותיצו לנשיא דכתיב והעובד העיר יעבדהו מכל שבטי ישראל, והר"מ הביא דין זה בהל' מלכים ד, ה: "המלך המשיח נוטל מכל ארצות שכובשין ישראל חלק אחד מי"ג ודבר זה חוק לו ולבניו עד עולם". חזינן מהר"מ שהוסיף על מש"כ בסוגיא. דבסוגיא מדובר רק על א"י שבשבועת אברהם אבינו, ובר"מ כתב שזה דין על כל הארצות. וע"כ מוכח שהר"מ מפרש שמה שכתוב ביחזקאל על מלך אי"ז דין חדש בחלוקת ארץ ישראל, אלא זוהי זכות המלך מדין פרשת המלך כמו"ש בשמואל, וכמפורש בפ"ב דסנהדרין וביחזקאל הוסיפו שיש לו זכויות לקחת חלק י"ג בקרקעות, וע"כ הגמ' בסוגין סוברת שאם לוקח

בכל ארצות ה"ב יש לו זכות לקחת גם בארץ ישראל. וזה מוכח מהרמב"ם שדין שמלך נוטל חלק י"ג הוא מדין פרשת המלך ולא מדין חלוקת הארץ. שהרי הוסיף הר"מ על מ"ש"כ בגמ', בכל ארצות שכובשין.

והר"מ שם בהלכה י' כתב שכל ארץ שכובש ה"ה שלו ונותן לעבדיו ולאנשי המלחמה כפי שרצה. ולכאורה זה סותר למ"ש"כ בהלכה ח' וצ"ל שהלכה שיש לו חלק י"ג זוהי הלכה בארצות שע"י הכיבוש נתקדשו להיות א"י דהיינו שכבשם בשביל כל ישראל, אבל הרי מלך יכול לכבוש ארצות לעצמו ולא בשביל כלל ישראל, וע"ז מדבר בהלכה י'. עכ"פ משמע מהר"מ לכאורה שגם חלוקת ארצות נוספות היא חלוקה של שבטים, ומחלקים אותם ל"ב והמלך יכול לקחת חלק י"ג, דאם זה ליהידים, מ"ש לומר שיטול דוקא חלק י"ג.¹

ולפי הביאור הנ"ל יוצא שגם לר"מ לעת"ל בכל א"י זה חלוקת שבטים, וא"כ אין להסביר כנ"ל דמשום דרך לויים יהידים נוטלים חלק בנחלה לכן לא בטל זכות שאר הלויים בתרו"מ.

ה. ונראה בדרך אחרת. דו"ל הר"מ בהל' שמיטה ויובל יג, יא "יראה לי שאין הדברים אמורים אלא בארץ שנכרתה עליה ברית אברהם יצחק ויעקב וירשוה בניהם ונתחלקה להם". וצ"ב מ"ש הר"מ "וירשוה בניהם ונתחלקה להם". והנה בספרי קרח עה"פ ע"כ אמרתי להם' למה נאמר וכו' שיכול אין לי אלא בשעת חלוקת הארץ אבל משחלקו שומע אני יקצה לו כל שבט ושבט בפנ"ע ת"ל ע"כ אמרתי. וצ"ב מה ההו"א שבשעת חלוקה לא יקבלו ואחרי חלוקה כן יקבלו. ונראה שהפירוש הוא דבגמ' בסוגין אמרינן שבנות צלפחד נטלו חלק בכורה של אביהם, והקשו הר"ז ראוי, ש"מ א"י מוחזקת. ופירש ביד רמה דמה שהקב"ה הבטיח הווי כמוחזק כמו שמקנה מעכשיו ולאחר ל'. וע"כ הווי ירושת אברהם אבינו כנחלה שלהם.² ולפ"ז י"ל דמה שהלויים הופקעו בדין חלוקת הארץ משום שאינם שייכים בכיבוש הארץ ואינם יוצאים בצבא ואין להם חלק בכיבוש וחילוק, דכיבוש של לויים לא מועיל כמו שכבוש של נשים אינו כיבוש, כמ"ש בספרי גבי נשים שלא בני נחלה, אבל גם בנשים אם כי לאו בני כיבוש נינהו ואינם בני נחלה, אבל כיון שארץ ישראל מוחזקת ואחרי כיבוש וחילוק יכולים לקבוע חלקם מירושת אברהם אבינו, שלמפרע נתברר שהיה של אברהם אבינו כמ"ש שא"י מוחזקת היא, לכן קס"ד שאחרי כיבוש וחילוק יקבלו זכותם בירושת א"א, ומתפסקו למדים, שהופקעו גם מירושת א"א. וזה מה שהוסיף הרמב"ם הנ"ל וירשוה בניהם, שהתפקעה של הלויים היתה גם מדין ירושת א"א, ובזה יש מקום לומר שסובר הרמב"ם שהלאו הוא התפקעה רק בירושת א"א. אבל מקום שאינו מדין ירושת א"א אין איסור לאו ללוויים ליטול חלק ונחלה.

ובזה יש לתרץ את דברי הראב"ד, שלכאורה קשה עליו מהספרי דתנן שם דהלאו

1 ושוב ראיתי במג"ח רצ"ז שהקשה בסתירת דברי הרמב"ם. והפשוט הוא כמו"ש.
2 עיין הגר"ח הלוי הל' אישות פ"י ה"ד.

בא לרבות קיני קניזי וקדמוני שלא יהיה בהם חלק ללוויים. ומכאן מוכח לכאורה כר"מ שהלאו הוא בארץ ישראל אבל בארצות אחרות שנתקדשו אין איסור. ולכן קס"ד שגם קיני וכו' שלא היה בחלוקה הראשונה לא יהיה איסור ללוויים, קמ"ל בספרי לרבוני קיני וכו'. אבל לראב"ד שהדין הוא כללי גם בחו"ל ממש, א"כ למה צריך ריבוי מיוחד לקיני קניזי וקדמוני שאסור ליטול שם חלק, ולהנ"ל י"ל דהראב"ד סובר שמלבד דין הפקעה מנחלה יש דין שמופקעים מדין ירושת אבות. וע"כ לולי הלימוד בספרי הייתי אומר שלוי יהיה לו חלק עכ"פ מכח דין ירושת אבות וקמ"ל שגם קיני וכו' הופקעו מדין ירושה.

ולפ"ו מתורץ הרשב"ם. שהרשב"ם ודאי סובר כר"מ ולא כראב"ד שהלאו ללוויים הוא רק בא"י ולא בחו"ל, ואינו תלוי בנטילת תרו"מ כראב"ד. אלא שהרשב"ם סובר דמה שיטלו לעת"ל את א"י אי"ו מדין ירושת א"א כי ירושת א"א קיבלו פעם אחת, ועתה יטלו כיון שא"י נהיתה שלנו ואין לבוא מכח תביעת ירושת א"א. וע"כ כמו שסובר הרמב"ם שרק במקום שלוקחים מדין ירושת א"א הופקע שבט לוי ובארצות אחרות שאין דין ירושת א"א אין הפקעת שבט לוי, סובר הרשב"ם שגם בא"י עצמה מה שיטלו לעת"ל אי"ו מדין ירושת א"א, וע"כ לא הופקע שבט לוי מחלק בארץ לע"ל. וכ"ו שייך רק בארץ ישראל עצמה שכבר זכו ישראל בזה, אבל קיני קניזי וקדמוני שהיה עליה ברית לא"א אבל עדין לא קוימה הברית ולעת"ל יטלו אותה מכח ברית של א"א, ומירושת א"א הופקע שבט לוי, לכן לא קשה קושיית המג"ח מהספרי, שבקיני קניזי וקדמוני מודה הרשב"ם שלא יטלו הלוויים חלק.

ו. והנה הר"ן בשטמ"ק, קכ"ב, הקשה על פירוש הרשב"ם שלוי יטול לעת"ל חלק בארץ, ואפרים ומנשה יקחו חלק אחד דכתיב שער לוי אחד ושער יוסף אחד. והשיג עליו שמשמע מהפסוקים שיוסף לקח שני חלקים. וכן מוכח מהפסוקים שלוי נוטל רק ערים לשבת, ומשמע שלעת"ל תהא החלוקה כמו החלוקה הקודמת, שנחלה לא יקחו אלא רק ערים לשבת. ומש"כ שער לוי אחד ושער יוסף אחד הפירוש הוא שיהיה שער בירושלים לכבוד אבל לא חלק ונחלה, ויהיה שער אחד ללוי ושער אחד ליוסף, כי אפרים ומנשה הם שני שבטים רק לנחלה בלבד.

והנה גם להר"ן שכתב שמוכח מהפסוקים שהלויים לקחו רק ערים לשבת אכתי צ"ע, דהרי בתורה נאמר שלוויים לקחו אלפים באמה וביחזקאל כתוב הרבה יותר מאלפים באמה הכתוב בתורה, ואפילו מגיע למליון אמה. ומכיון שע"כ גם לר"ן לעת"ל יטלו הרבה יותר ממה שכתוב בתורה, א"כ גם על הרשב"ם ל"ק. שי"ל ששטח גדול נקרא נחלת שבט שכתב הרשב"ם שיטלו הלוויים לעת"ל.

ויש להוסיף לזה, הר"מ פוסק שאין עושין מגרש שדה ולא שדה מגרש, עיין בר"מ פ"ג מהלכות שמיטה ויובל הלכה ד'. שאין עושין בערי הלוויים עיר מגרש ולא מגרש עיר ולא מגרש שדה ולא שדה מגרש. וצ"ע כיון שהדין הזה הוא בכל ערי ישראל כמ"ש הר"מ שם, מה בין זה לזה. ועיין במג"ח שמ"ב שהקשה כיון דאין

משנים בכל עיר מעיר למגרש א"כ איך מוסיפים על ירושלים. ונראה פשוט דאם כי יש איסור בכל הארץ להגדיל עיר על חשבון מגרש או שדות, היינו שרוצים להקטין את שטח המגרש או השדות אבל כשאין שינוי כזה מותר. ולכן ככל הערים כשרוצים להגדיל עיר על חשבון מגרש, אפשר להגדיל מגרש בעבר השני ע"ח השדות וכן להגדיל השדות בשטח שלאחריו, וכה"ג מותר להגדיל, דהיינו להגדיל גם את העיר וגם את המגרש וגם את השדות. אבל בערי הלוויים שהשטח שלהם מוגבל, אם מגדילים את העיר אין איפה להגדיל את המגרש והשדות, ולכן רק ערי הלוויים אינן ניתנות לשינוי.

ולפי"ז בחלק הלוויים לעת"ל כיון שהשטח הוא לא מצומצם לאלפים אמה, ל"ש כל הנ"ל. ויובן מ"ש הרשב"ם שזה נקרא נחלה ממש, מפני שבשטח הלוויים לעת"ל מדובר על שטח גדול "חמשה ועשרים אלף קנים וכל קנה שש אמות".

ז. וצ"ב בין לר"ן ובין לרשב"ם. דמצד אחד אין ללוויים נחלה ומצד שני נותנים להם קרקע ומה בכך שמקבלים פחות מאחרים שעיי"כ יקרא שאין להם נחלה. ולכאורה פשוט, שהרי במכות סוף פ"ב בדף י"ג, יש מחלוקת ברוצח שגלה לערי מקלט של הלוויים האם מעלים שכר ללוויים. ועיין בסוף מעשר שני פ"ה הי"ד שלר"מ כהנים ולוויים לא מתודים כיון שאין להם חלק בארץ ולר' יוסי מתודים כיון שיש להם ערי מקלט. ובירושלמי שם מפרש שחולקים האם ניתן להם לחלוקה או לבית דירה. ועיין בר"מ ובראב"ד פ"ד מע"ז, וצ"ב כנ"ל למה זה לא יקרא נחלה.

וי"ל שההבדל הוא בגלל השטח הקטן שיש להם, אלף מגרש ואלפיים שדות, ואי"ז נקרא נחלה, דהיינו מפני שלקחו הרבה פחות מחלקם באוכלוסיה. אם כי לא ברור כל כך, שהרי שבת לוי היה קטן מכולם, שבמניו הפקודים במדבר נמנו לשש מאות ריבוא יוצאי צבא מבני עשרים, וכנראה היו למעלה משני מליון בכל השבטים, וללוויים היו מבוין חודש עשרים ושנים אלף, ז"א כשני אחוזים בלבד. ואיתא בחז"ל הלוויים כיון שלא נשתעבדו בהם היה מגינם מועט. ולפי"ז מגיע ללוויים רק שטח קטן וצ"ע.

עוד נראה שכל השבטים היתה להם נחלה רצופה אבל ללוויים נתן כל אחד מהשבטים חלק משלו, והיה מפוזר בכל שבטי ישראל, וזה לא נקרא נחלה. ועי"ל שכל מה שנתנו ללוויים היו ערי מקלט, א"כ י"ל שכל מה שנתנו להם זה בכדי שישמש ערי מקלט לכל ישראל, ורק בגלל שיש לישראל צורך במקום שיקלטו שם הרוצחים לכן ניתן ללוויים, ואי"ז נקרא נחלת הלוויים. וכ"כ מרמב"ן עה"ת בפרשת קרח עה"פ בארצם לא תנחל.

ולפי"ז יהיה תלוי אם ערים שנתנו ללוויים בטל מהם שם השבת הקודם או שעדין שם השבת עליהם. ונפ"מ למה דקימ"ל בגזול קרקע משבט אחר מלבד איסור גזל עובר על לאו של לא תסיג גבול וגו' ראשונים. ועוד נפ"מ בנתערבבו נחלות השבטים שמעכב יובל, אם השטח שניתן ללוויים שייך עדין לשבט שנתן להם או לא. ועיין בברכי יוסף

תקס"א, האם יש דין קריעה בחברון כדין הרואה ערי יהודה מכיון שניתנה לערי מקלט. דהיינו האם היא עדין שבט יהודה משניתנה ללוויים.

ועיין להלן עמוד ב' במ"ש שכלב בן יפונה קיבל עיר חברון והא חברון עיר מקלט הוא ואמר אביי פרווראה, ופירש הרשב"ם כפרים ושדות שסביב לעיר חוצה למגרש. ובפשטות נראה מלשונו שמעבר למגרש דעיר חברון ניתן לכלב. וצ"ע הרי כמו שנותנים מגרש לעיר מקלט נותנים גם שדה ומ"ש הכא שנתנו רק מגרש ולא שדה. וברש"י מכות י' פירש כפרים וחצרות הסמוכות לה ונקראת על שמה נתנו לכלב. ובסוטה כ"ז פליגי באמת ר"ע ור"א בנו של ריה"ג אם אלפיים רק לתחום שבת או לשדה. ולר"ע ניהא די"ל דאלפים אמה שהן רק לגבי מדידה לתחום שבת אבל אין הכרח שיהיה ללוויים, ולכן אפשר שיהיו שייכים לא ללוויים. אבל אגן הרי קימ"ל להלכה כראב"י וכל סתמי דגמ' כוותיה, וצ"ע שהרשב"ם יפרש כאן דוקא אליביה דר"ע.

וי"ל שדוחק לו לרשב"ם לפרש כן, משום שצ"ב מה דכתיב בקרא שנתנו לכלב את חברון, ובאמת שניתן לו שטח שהוא רק סמוך לחברון, וברש"י מכות פירש משום כן שגם הם נקראו על שמה חברון, אבל הרשב"ם לא פירש כן וע"כ סובר שהכרח לומר שעכ"פ חלק מהתחום של חברון ניתן לו וע"כ כבר שייך לומר שניתן לו חברון, אבל אם כל מה שניתן לו היה חוץ מתחום העיר לא היה נקרא ע"ז שם חברון. ולכאורה נראה דהמחלוקת בין ר"ע לראב"י בסוטה הוא רק ב"מב עיר שלכתחילה ניתנו ללוויים לשימושם. אבל בשש ערי מקלט שלכאורה עיקרם רק למקלט וכתוצאה מכך נמסרו ללוויים לכו"ע בכלל עיר מקלט הוא, העיר והמגרש לנוי ותו לא, ואילו שדות אין הכרח לתת לעיר המקלט.

ח. ולפ"ז אפשר להבין מ"ש הרשב"ם שחלק הלוי לעת"ל נקרא נחלה. לפי הנ"ל חלקם של הלויים אינו נקרא נחלה או מפני שהשטח קטן למגורים בלבד, או שזה רק ערי מקלט, או שזה לא שטח רצוף, וכל שלושת הדברים לא שייכים לעת"ל שיהיה שטח רצוף ולא כתוב שיהיה ערי מקלט והשטח לא יהיה קטן כנ"ל. ועוד, דבסוגיא הנ"ל מבואר שכל חלוקת נחלות השבטים לעת"ל שמים לפי הריחוק מירושלים, וככל שיותר קרוב שווה יותר. וחלק הלוויים היה סמוך לירושלים ולביהמ"ק ואפילו שטח קטן היה שווה יותר משטח גדול של שבטים אחרים, ולכן סובר הרשב"ם שחלק הלוויים לעת"ל הוא בכלל נחלה.

ולדעת הר"ן י"ל שגם השטח הגדול הזה זה רק נתינה ללוויים כדין ערי הלוויים ויתכן שנתנו עוד ערים במקומות אחרים, או שבשטח הזה עשו כמה ערים. אבל זה דין ערי הלוויים, ומלשון הפסוקים ביחזקאל משמע שיש דין ערי מגרש ביותר מאלף אמה, וס"ל לר"ן שדין אלף אמה הוא לאו בדוקא והעיקר שלא לפחות מזה, ואין איסור לתת ללוויים יותר מאלף לפי צורכם.

ועיין בסוף סוטה, משחרב בית ראשון בטלו ערי מגרש, ובמשך-חכמה במסעי פירש שהנתינה ללוויים בטלה, ולא היה שייך להם. ולענ"ד נראה שמהלשון משמע

יותר שלא מדובר בנתינה, אלא שהדין של אין עושין עיר מגרש וכו' בטל. שהאיסור לשנות הוא מה שניתן להם מכח כיבוש וחילוק אבל כשבטל הכיבוש וחילוק בטלו האיסורים. ובמג"ח כתב שכנראה האיסור לשנות נוהג גם בזה"ו ולא הזכיר את הגמ' בסוטה.

וסברא שניה הנ"ל ברשב"ם שהשטח שניתן ללוי לעת"ל הוא לא ערי מקלט, ולכן יקרא נחלה, אפשר לומר לר"ן שאע"פ שלא כתוב שניתן לערי מקלט, אבל י"ל שכל מה שהוא בכלל מחנה לויים קולט אפילו כשאינו בכלל ערי מקלט, שהרי מפורש בזבחים דף קי"ו שמחנה לוייה במדבר ג"כ קלטתה שלא היה עדין בכלל ערי מקלט. ומשמע שלא מפני שהם ערי מקלט ניתנו ללויים, אלא להיפך, כיון שזה של לויים לכן קולט, וכל השטח שניתן ללויים בסמוך לירושלים קולט כמחנה לוייה במדבר ולא צריך ע"ז פסוקים. ולכן סובר הר"ן שכל הדינים שיש בערי מקלט שייך גם פה, ומה שזה שטח גדול יותר לא מעכב, ומהדין אפשר לתת להם עיר גדולה מאד.

ט. והנה בספרי וטא כתוב ערי מקלט תהיינה — תלחם עליו. וצ"ב. וי"ל ב' פירושים. דהר"מ בפ"א מתרומות כתב יהושע חילק את הארץ לשבטים אע"פ שלא נכבשה עדין כדי שלא יהיה כיבוש יחיד. ולפ"ז י"ל אם זה באמת מועיל כשהשבט כבש לעצמו אי"ז כיבוש יחיד, אבל כשכובש בשביל אחרים זה לא מלחמה ולא כיבוש. וכיון שלוי לא משתתף במלחמה אלא אחרים, הו"א שלא ילחמו בשביל שטח הלויים, קמ"ל שחייבים להילחם גם בשביל ערי הלויים. עוי"ל תהיינה פירושו שיהיה קבוע, שצריך להילחם בשביל לשבת בארץ וקס"ד כיון שערי מקלט מיוחדות לרוצחים והו"א שאחרי שנכבש וגויים רוצים לכבוש את העיר קס"ד שאין חיוב מלחמה בשביל עיר לרוצחים, קמ"ל שגם זה צורך לישראל שיהיה ערי מקלט לרוצחים וצריך להילחם. ובוה משמע יותר כמ"ש לעיל שערי מקלט הם צורך לכלל ישראל לכן אינם בכלל נחלה.

ועיקר הדבר הוא שמלחמה על ישוב א"י הוא על א"י שנשבע בה ולא על שטח שישראל לא יגורו בו. ובקרא כתיב 'מעט מעט אגרשנו מפניך עד אשר תפרה ונחלת את הארץ, וכ"כ ס"ד שערי מקלט שאינם קבועים למגורים אלא למקלט לרוצחים, אין חיוב מלחמה עליה. וע"ז למדנו מקרא דתהיינה שהיותם של ערי מקלט היא חיוב במצות ישוב הארץ והייבים להילחם עליהם כמו על כל הארץ.

י. והנה הרמ"ה בסוגיא מפרש מ"ש 'שער, ר"ל שחילקו את ירושלים ליי"ב שבטים וכאן כו"ע מודו שירושלים נתחלקה לשבטים. וקודם כל נראה מדבריו שמפרש כרשב"ם שלא מדובר על שער על שם כר"ן אלא על חלוקה לעת"ל, שלעת"ל ירושלים תחלק לשבטים. ובש"ס נחלקו אם ירושלים נתחלקה לשבטים (עיין מגילה יומא ועוד) ולכאורה נראה דס"ל לרמ"ה שירושלים נתחלקה לשבטים, שלא כר"מ שפסק שירושלים לא נתחלקה לשבטים.

אבל באמת נראה להפך שרק למ"ד שירושלים לא נתחלקה י"ל כדברי הרמ"ה. דהמחלוקת אם נתחלקה לשבטים או לא תלוי במש"כ בפסוק 'אשר יבחר מכל שבטיך', שירושלים שייכת לכולם. ולכן סובר שכדי שישאר לכל השבטים לא חילקו אותה. והרמ"ה סובר כדי שירושלים תהיה לכל שבטיך, אפשר לא לחלק בכלל, ותהיה כמו שותפות, או שאפשר לחלק ממש לכל אחד ואחד חלק. וע"כ סובר הרמ"ה שבעצם היה אפשר לחלק לכ"א, אבל כיון שבכיבוש הראשון לא ידעו איפה מקום בית הבחירה, ושמואל ודוד קבעו את המקום כמ"ש בזבחים, לכן היו צריכים להשאיר את ירושלים בלתי מחולקת. אבל כעת שכבר ידוע מקום המקדש לא צריך להשאירה בלתי מחולקת, אלא אפשר לחלקה לכל השבטים. ולפי הרמ"ה יש גם הכרח שמפרש שהחלק הי"ב הוא לוי, ולא אפרים ומנשה. שהרי חוץ מדין נחלה היו אפרים ומנשה שבט אחד, וכמו"ש בגמ' בהוריות. ולגבי ביהמ"ק שצריך בכל שבטיך, לכאורה הכוונה שבט לוי בכלל. ועכ"פ מוכח דסובר כרשב"ם ולא כר"ן.

יא. והנה לעיל כתבנו שלשיטת הראב"ד מה צריך פסוק לרבות קיני קניזי וקדמוני שלא יקחו שם הלוויים נחלה, ומשמע כהרמב"ם שבמקומות אחרים כן יטלו. והסברנו שהפשט הוא, שלוויים יכולים לקחת חלק גם בגלל זכות כיבוש וחילוק וגם מדין ירושת אבות ולכן צריך פסוק למעט שלאחר כיבוש וחילוק אין הלוויים יכולים לתבוע שיתנו להם חלק בארץ, דאע"פ שנתמעטו מכיבוש, אבל עדיין דין ירושה יש להם, וקמ"ל שהופקעו גם מדין ירושה. ולכן צריך פסוק לקיני וכו' שאע"פ שבחול"ל סובר הראב"ד שבפשטות אין בכלל איסור, אבל בקיני וכו' כיון שהובטח לא"א היתה הו"א שיקחו מכה ההבטחה, ע"כ צריך פסוק שכמו שהופקעה זכותם בז' אומות כך הופקעה הירושה גם בקיני קניזי וקדמוני.

יב. והנה מהרשב"ם נ"ו משמע שגבי חילוק ארצות יש שני דברים. א. שבועת אברהם אבינו על ז' ארצות ובקיני קניזי וקדמוני היה ברית לא"א ולכן ממעטים מהפסוק זאת הארץ אשר נשבעתי — קיני קניזי וקדמוני, וצ"ע אם דין של א"י מוחזקת זה רק על ארצות שהיה שבועה כמ"ש הרמ"ה, או הכלל הזה הוא גם על שלוש ארצות אלו. ולכאורה זה תלוי במחלוקת הרמב"ם והרמב"ן בעמון ומואב, שהגמ' אומרת שזה קיני קניזי וקדמוני (ב"ב נו, א). ונחלקו אם מש"כ בתורה אל תצור ואל תתגר במלחמה האם זה לאו לדורות או לא. לרמב"ן זה לאו קבוע במגין הלאומים, (עיני רמב"ן סוף ספר המצוות), ולרמב"ם זה לא לדורות אלא לשעה, שנאמר למשה רבינו. ולפי הרמב"ן מסתבר כיון שיש כאן לאו לדורות, זה הפקעה מתורת ירושה כיון שיש איסור קבוע, אבל לר"מ יש מקום לומר כיון שזה היה צווי רק לשעה יתכן שזה רק שאלה של הגעת זמן. וכמו בז' אומות שלא הגיע זמן לכבוש אותם, אבל כשכבשו זה מוחזק למפרע ה"נ בשלוש ארצות אלו. עכ"פ לפי הרמב"ם גם בקיני קניזי וקדמוני יש דין שמוחזקת היא, וע"כ צריך פסוק בספרי למעט לוויים מדין ירושה.

והנה הרמב"ן הקשה לעצמו אם הוא לאו לדורות איך יהיה מותר לעת"ל לכבוש את שלוש הארצות האלו, ותירץ, שבא סנחריב ובלבל את העולם, ובמג"א הקשה על הרמב"ן אם מותר בימות המשיח, א"כ אין זה נוהג לדורות.

והנה לכאורה נראה פשוט שאין האיסור של כיבוש תלוי בקרקע של עמון ומואב אלא משום האנשים היינו שואת הארץ שייכת לעמונים. וכה"ג נראה דפליגי הראשונים בדיון איסור ישיבה במצרים שהסמ"ג תלה זה במ"ש דסנחריב בלבל הארצות ואין איסורי קהל בזה"ז של עמונים ומואבים, ובמצרים פליגי בתוספתא ידים, אם חזרו אח"כ. ולהלכה פליגי בזה הרמב"ן והרמב"ם, ולדעת הרמב"ם אין איסור על לא יבוא מצרי בזה"ז, והרמב"ן אוסר, עיין בה"ה סוף פי"ג מאיסור"ב. אולם ביראים כתב שאי"ז תלוי במצרים אלא בדרך למצרים והיינו שהארץ אסורה. ועיין בריטב"א יומא שנראה מדבריו שיטה חדשה שרק הערים שהיו מיושבות בזמן מתן תורה אסורים לחזור שם ולא על ערים חדשות במקום אחר.

והנה בדין אל תצור משמע יותר בפשטות שרק בגלל שהם שייכים לבני עמון ומואב נאסר הכיבוש וכמו האיסור של לא יבוא עמוגי ומואבי. והרי לכו"ע לאוין אלו של איסורי ביאה הוי מצוה לדורות, וע"כ כיון שמה שאין נוהג משום שהאנשים לא נמצאים לפנינו בגלל תערובת ברוב אי"ז מניעה, שאי"ז לאו לדורות. וכן בלאו דלא תחיה כל גשמה וכד', ולכן הו"ה לאו דלא תצור שתלוי באנשים מבני עמון ומואב אם כי נתבטל מחמת שנתערבו ברוב הגויים הוי מצ"ע לדורות לדעת הרמב"ן.

אלא שגם בדברי הרמב"ן צ"ע שאומר שני טעמים בזה. א) שבא סנחריב ובלבל האומות, וסיים דלכן מותר משום שעמון ומואב טהרו בסיחון, ועוד שיכריתם ד' ותשאר ירושתם לנו. ומשמע שלא מפני שנתערבו המואבים אלא משום הכיבוש של סנחריב גם אם נשאר במקומם וכמו מ"ש טהרו בסיחון, ועוד צ"ב אם כבר הותר מזמן סנחריב מזה מחדש טעם חדש על ימות המשיח. וע"כ סברת הרמב"ן שמחמת שטהרו בסנחריב לא מספיק אם אח"כ חזרו אפילו מקצת מעמון שיחזור האיסור של כיבוש, אלא רק משום שלעת"ל יכרתו לגמרי הותר. וזוהי קושיית המג"א שרק אם א"א לקיים הדין מחמת שנתבטלו במציאות אי"ז מצוה לשעה, אבל אם הביטול הוא גופא מכח דין תורה והבטחת הבורא זה הוי מצוה לא לדורות.

ויש להידחק גם לרמב"ן, שגם בעמון ומואב לעת"ל כיון שאין זה דין בארץ אלא באנשים העמונים ומואבים, יש מקום לומר שלעת"ל יהיה לה דין מוחזקת כמו בז' אומות, שגם שם בז' אומות א"א היה לכובשם, כמו שכ' בפסוק כי לא שלם עון האמורי. וי"ל ואכמ"ל.

ועכ"פ מסתבר לשיטת הרמב"ם שיש דין מוחזקת בקיני קניזי וקדמוני וע"כ צריך למעט בספרי שלוויים לא יקחו בה חלק. וא"ש הקושי על הראב"ד.

ולכאורה מהסוגיא לעיל נ"ו מוכח כשיטת הרמב"ם שאי"ז לאו לדורות, שהרי אליבא דר' יהודה הר שיעיר עמון ומואב הם קיני קניזי וקדמוני שנכרת עליהם ברית לא"א, והברית נכרתה עוד לפני שהיו עמון ומואב, וא"כ לא מסתבר שמה שנאמר

למשה 'כי לא אתן לכם מדרך כף רגלי' היה לדורות בניגוד לברית של א"א, והרי על הברית של א"א נאמר פרשה בתורה והיה כי ירתיב וכו'.

יג. והנה כבר כתבנו לעיל מ"ש הרמב"ם שקדוש יהושע בטלה מפני שהיתה ע"י כיבוש וקדושת עזרא לא בטלה כיון שהיה ע"י חזקה. ובהגר"א יור"ד של"א סק"ו ציין למ"ש בירושלמי שביעית שלמד מהפס' והיטיבך מאבותיך, אבותיכם לא היה עליהם עול מלכות ואתם אע"פ שיש עליכם עול מלכות, אבותיכם לא נתחייבו עד שבע שכבשו ושבע שחילקו ואתם כיון שנכנסתם נתחייבתם. אבותיכם לא נתחייבו עד שקנו כולה אבל אתם ראשון ראשון קונה ומתחייב. ולמדנו מזה שאע"פ שאין כיבוש וחילוק, הארץ קדושה גם לעת"ל. והנה מה שלעת"ל תהיה חלוקת הארץ מחדש, אינה דומה לחלוקה שבזמן יהושע, דשם החלוקה קידשה את הארץ אבל לעת"ל הארץ קדושה מקדושת עזרא, והחלוקה היא כחלוקת נכסים של ישראל. וע"כ י"ל שהרשב"ם והסמ"ג סוברים שהלאו על הלוויים שלא יהיה להם חלק בארץ ומופקעים מירושת אברהם זה רק בכיבוש וחילוק שמקדש את הארץ, ומחלוקה כזאת הופקעו כמו שהופקעו מהכיבוש והופקעו גם מדין הירושה. אבל לעת"ל שאי"ז מקדש כלל כיון שכבר קידשה עזרא, מזה אין מיעוט ללוויים.

ולפי הג"ל נראה שהרשב"ם והסמ"ג מדברים רק על שטח של ז' אומות בא"י שכבר זכו והיה קדושה ראשונה של כיבוש וחילוק, וקדושה שניה של חזקה שמועיל מצד והיטיבך מאבותיך, אבל קיני קניזי וקדמוני שגם הם נכללו בברית של א"א ומעולם לא התקדשו ואותם צריכים לקדש עכשיו קדושה ראשונה ע"י כיבוש וחילוק, ובוה נתמעטו הלוויים, בין שיהיה לפני או אחרי ביאת משיח, ול"ק מהספרי על הסמ"ג. ולפי כל הג"ל מובן שזוהו לאו לדורות כמו לא תצור, כי בכל דין של כיבוש וחילוק הארץ הלאו הוה קיים. וכמו שכתבנו לעיל שלאו של לא תחיה כל נשמה ולא תצור הוא לדורות אע"פ שלעת"ל לא יהיה שייר, משום החסרון במציאות.

יד. והנה הרמב"ם כתב בהל' שמיטה ויובל שם, שבן לוי שלקח חלק בביזה לוקה ואם נטל נחלה בארץ מעבירים אותה ממנו, וצ"ע בדברי הר"מ שאמר בביזה לוקה ובנחלה שמעבירים ממנו וצ"ב החילוק. יעויין רדב"ז ומג"ת. וכבר אמרנו קודם מה שיש לעיין, האם הלאו של ליטול נחלה הוא דין בחלוקת שבטים או אפילו על יחידים כשאין חלוקת שבטים. אבל כאן הרמב"ם ודאי מדבר על ארץ ישראל שהיתה חלוקת שבטים.

והנה יש הבדל בין חלוקת נחלה לחלוקת ביזה, דחלוקת נחלה היא לכתחילה חלוקה של שבטים כמו"ש בסוגיא כאן, אלעזר מלושב באו"ת וכו', ואומר זבולון עולה תחום עכו עולה עמו וכו'. ואח"כ חולקין לבתי אבות ומשפחות ויחידים, ועיין לעיל ק"ג, אבל ביזה לא אשכחן כלל שזה מתחלק לפי שבטים אלא רק ליחידים.

והנה לכאורה מלשון הרמב"ם 'כל שבט לוי מוזהרים שלא ינחלו בארץ' נראה שהתכוין בלשון 'כל' לומר שהאזהרה היא על חלוקה לכל השבט, כשמחלקין הארץ

לשבטים לא יחלקו לשבט לוי והשבט לא יקח, אבל חלוקה ליחידים לא שייך כלל, דהחלוקה היא קודם לשבטים ואח"כ ליחידים. ואם לא חלקו לשבט לוי ממילא אין חלק גם ליחידים. ואח"כ לכאורה כל הלאו דלא יהיה חלק הוא רק לאו דציבור שלא יתנו חלק לשבט, אבל ליחיד ל"ש. ואפי' אם נימא שאם חלקו לשבט לוי עברו על לאו וה"ה אם אח"כ חלקו ליחידים עברו ג"כ על לאו, אבל זה נראה שאם לא חלקו שבט לוי, לא שייך חלוקה ללוי יחיד. וממילא ל"ש לאו על לוי בודד שנטל מעצמו חלק מהשטחים שעומדים לחלוקה, דהוי כמו שאדם משבט אחר שנטל, שאי"ז מעשה נטילת חלק בנחלה.

וזה פשוט שאם אחד משבט ראובן לוקח קרקע שמיועד לשבט שמעון ועדיין לא זכו בו שאין גזילה ולא דלא תגזול, שמעבירים ממנו למרות שאין איסור. וה"ה בלוי שאין להם נחלה בארץ ישראל, הרי הוא כאדם זר משבט אחר שלקח קרקע משבט לא לו, כי הלאו הוא שלא יהיה לשבט לוי נחלה. וכיון שהשבט לא קיבל נחלה דינו של בן לוי שלוקח קרקע של שבט אחר כדין בן שבט ראובן שלקח קרקע משבט שמעון שמעבירין אותה הימנו, והלאו בא לומר שלא יתנו הנשיאים ללויים נחלה. וממילא לא יהיה להם חלק, משא"כ בביזה שאינה מתחלקת לשבטים אלא ליחידים, לכן כשנטל — לוקח. ולכאורה למ"ש דשבט לוי הופקע גם מדין נחלה וגם מדין ירושת אברהם אבינו הגה זה שייך רק לגבי נחלה בארץ ולא לגבי ביזה, דל"ש ירושת אברהם על ביזה. ואח"כ לכאורה נפ"מ שאם לוויים נטלו נחלה הרי הוי כזרים שנטלו ירושת בנים, ואי"ז רק עבירה על לאו אלא גזל קרקע, אבל לגבי ביזה הוי רק עבירה על לאו, שהכל הפקר. והנה ביזה משנטל אחד מהביזה פקע ממנה דין ביזה ושלל, ואפילו אם יקחו ממנו בחזרה אי"ז כבר עכשיו ביות גויים, ולא מבעי למ"ד אם עבר אמירא דרחמנא אע"מ הוי שלו לגמרי, אלא גם למ"ד דלא מהני. אבל הכא הרי הוי הפקר ואם פקע הפקר לרגע שוב לא יכול לחזור להיות הפקר. ולכן סובר הרמב"ם דלוקח ואי"ז לאו הניקת לעשה ולא לתשלומין, דגם מה שישלם לא יהיה הפקר.

ומה שהקשה המשל"מ למה לא מנה לאו של ביזה בהל' סנהדרין שלוקין עליו, לכאורה באיסור ביזה יש לומר שזה חל על כל מלחמות של ישראל בא"י, גם במלחמת מצוה נגד המצרים לישראל, וכמלחמת החשמונאים. אבל מפשטות הפסוק משמע שביזה בדומה לנחלה לא נאסר רק במלחמת כבוש בארץ. ויש לומר אם כן שזה רק כשהיה מלחמת כבוש שמקדשת את הארץ אז אמרו, אבל אחרי כבוש יהושע וא"י לא מתקדשת ע"י כבוש, אין דין כבוש ואין איסור ביזה. אבל זה אינו שהרי עכ"פ יש דין של קיני קניזי וקדמוני ששם שייך כבוש, ועוד דאל"כ אין זה (איסור ביזה) לאו הנוהג לדורות. וע"כ צ"ל כיון שיתכן בזמן מהזמנים לקדש ארץ ע"י כבוש בין קיני וכו' ובין ארץ חדשה שמתקדשת ע"י כבוש שייך לאו של ביזה.

והנראה, דבתורה לא כתוב דיני ביזה ומוזכר רק שאנשי הצבא בזו איש לו, וע"ז י"ל שאם לוי בזו יש לאו, אבל אחרי כבוש הארץ הרי נתחדשה פרשת מלך בזה. וכתוב במשנה סנהדרין כ, ב כל העם בזוים ונותנים לו. וברמב"ם כתב שהמלך נוטל בראש, חצי המלך נוטל, וחצי הביזה חולקים אנשי הצבא עם היושבים על הכלים.

וכ"ז מדין פרשת המלך. וע"כ י"ל שאם יש לאו שלוי לא יקח ביוה זה שייך כשלא היה סדר של חלוקת ביוה וכ"א יכל לקחת, הוזהירה תורה שלוי לא יקח. וזה שייך במלחמת יהושע וכד'. אבל משנתחדשה פרשת המלך ויש הלכות של ביוה ששייך רק לאנשי הצבא או למלך, ואדם שאינו מאנשי הצבא שתפס ביוה ג"כ לא היה זוכה, ומכיון שלוי כתב שם הר"מ שאינו יוצא בצבא, ממילא במציאות לא מגיע לו ביוה בגלל שאינו מאנשי הצבא. ודין ביוה שוה לדין נחלה שמעבירים אותו ממנו.

והנה בלשון הרמב"ם במגין המצוות ריש הל' שמיטה כתב מ"ע י"ט, שלא ינחלו כל שבט לוי בא"י אלא נותנים להם ערים מתנה לשבת בהם. ויש לדקדק מה הוסיף זה כאן לעצם המצוה, והרי מיד מנה מ"ע (כ"א) לתת להם ערים לשבת ומגרשיהן. ועוד, דשם הזכיר גם מגרשיהן וכאן לא הזכיר. ולכאורה מוכח מכאן שיש הבדל בין נתינת הערים ללוויים ובין הנתינה של שדות ומגרשיהן. והיוב לתת ערים ללוויים הוא מיד בומן החילוק כשמחלקים את א"י אין ללוויים שטח אלא ערים לחוד, ואח"כ יש מצוה כללית לתת להם ערים ומגרשים. וגם זה אחר חילוק והוא דין גוסף של מתנות לוייה כמו מעשר ראשון, ובזה כבר כלול כל צרכיהם וגם מגרש. ולכן יהא ניחא מה שמצינו שער חברון נתנו ללוויים מתוך חלק השבט ביהודה ואילו המגרש קבלו מחלק פרטי של כלב בן יפונה, וכנ"ל. ולפי"ז י"ל כשיתברר שאין מספיק שטח בערים שנתנו ללוויים יוסיפו מדין מתנות לוייה ערים ומגרשיהן.

ועוד ב' מלשון זה של הרמב"ם, שערים הופקעו כלל מאיסור של לא יהיה נחלה ללוויים, שעל כל שטח של א"י חל איסור נחלה ולא על ערים לשבת בהם. ואם נימא כן יהא ניחא לפי הרמב"ם מה שנתחבטו בסוגיא דילן חלוקת ירושלים לשבט לוי. ולהנ"ל י"ל דבכל מה שהיה חלוקה של ערים אין איסור לתת ללוויים.

ועיין בהקדמת הבה"ג שמנה ענין זה של ערי הלוויים, לא בלאוין ועשה של יחידים, אלא בפרשיות חוקים ומשפטים המסורים לציבור. וכתוב (מו) פרשת קידוש הארץ לתת ללוויים ערי מקלט. ומלשונו משמע שעכ"פ ערי מקלט ללוויים הם חלק מקידוש א"י. ונראה שר"ל שזה מעכב בקדושת הארץ כמו שמעכב חילוק כל הארץ לשבטים. שלכן י"ד שנה לפני שנגמר החילוק כולו לא זכו אלו שכבר קבלו חלקם דהוי הפקר, ולבה"ג ערי הלוויים או עכ"פ ערי מקלט ללוויים מעכב בחלוקה.

ועיין בתוס' ברכות כ' שהקשו על רש"י שגשים פטורות בהו"א מברמה"ז משום שאין יכולות לברך על ארץ חמדה, דא"כ גם כהנים יהיו פטורים. וצ"ל שכונתם למ"ד שכהנים אינם מתודים, אבל באמת י"ל לרש"י שאפילו אם אין לכהנים ערים אלא לדירה בלבד שלא סגי לוידי מ"ע"ש. אבל חלק זה שיש להם בא"י אפילו לדירה סגי שחייבים בהודאה בברמה"ז על הטובה הזאת. ולמ"ש בבה"ג ובר"מ נתינת ערים אלו ללוויים הם חלק מקידוש הארץ. ולפי הר"מ על ערים לא נאסר כלל לכתחילה לתת ללוויים.